

Київські полоністичні студії

ТОМ XXII



Зареєстровано Постановою Президії ВАК України
(протокол № 1-05/3 від 08.07.2009 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 6 від 30.01.2013 р.)



Видання здійснене за підтримки Польського Інституту в Києві

Рецензенти:

Ю. І. Ковалів, д-р філол. наук, професор;
А. К. Мойсієнко, д-р філол. наук, професор.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

О. Г. Астаф'єв, проф., д. філол. н., А. З. Брацкі, д-р габ. гуманіт. наук, Ю. Л. Булаховська, проф., д. філол. н., Л. В. Грицик, проф., д. філол. н., М. Г. Жулинський, проф., акад. НАН України, М. І. Зимомря, проф., д. філол. н., Ю. І. Ковалів, проф., д. філол. н., Є. К. Нахлік, проф., д. філол. н., Р. П. Радишевський, проф., чл.-кор. НАН України, Г. Ф. Се'менюк, проф., д. філол. н.

Науковий редактор та упорядник
Ростислав Радишевський

К38 «Київські полоністичні студії». — Т. XXII. — К. : Кафедра 2013 — 496 с.
ISBN 978-966-2705-45-4

Черговий XXII том «Київських полоністичних студій» містить матеріали до ювілеїв Петра Скарги, Зигмунта Красінського, Юзефа Ігнація Крашевського, Януша Корчака, Бруно Шульца та Віслави Шимборської, статті українських і зарубіжних дослідників, що порушують широкий спектр полоністичних проблем: літературознавчих, мовознавчих та культурологічних.

Збірник рекомендовано науковцям-гуманітаріям, викладачам, аспірантам, студентам вищих навчальних закладів та всім, хто цікавиться полоністикою.

УДК 81+82.09](438+477)(082)
ББК80/83(4Пол)я43+80/83(4Укр)я43

ЗМІСТ

ЮВІЛЕЇ

400-ліття смерті Петра Скарги (1536-1612)

<i>Попкавська Наталія.</i> Світоглядно-концептуальні засади трактатів Петра Скарги	8
<i>Астаф'єв Олександр.</i> Петро Скарга й острозькі полемісти: риторика супротивних доктрин	13
<i>Olszewska Maria Jolanta.</i> Zofia Kossak o Piotrze Skardze. Rozważania w kontekście jej pisarstwa historycznego.	25
<i>Ігор (Ісіченко).</i> Трактат о. Петра Скарги ТІ «О jedności Kościoła Bożego» як чинник українського літературного життя XVI ст.	31
<i>Mokurat Paweł.</i> Książd Piotr Skarga jako pisarz polemista	36
<i>Moska Owidiusz.</i> Piotr Skarga — kazania oraz polemika	40

200-ЛІТТЯ від дня народження Зигмунта Красінського (1812-1859)

<i>Krukowska Halina.</i> Nocne uniwersum w myśli romantycznej zygmunta Krasińskiego	43
<i>Janicka Anna.</i> Krasiński postyczniowy. Przypadek młodych pozytywistów	50
<i>Ławski Jarosław.</i> Arcydzieło pesymizmu. O «Nocy letniej» Zygmunta Krasińskiego	59
<i>Радишевський Ростислав.</i> Леся Українка і Зигмунт Красінський	69
<i>Вінічук Ольга.</i> До питання античності і християнства в «Іридіоні» Зигмунта Красінського	74
<i>Даниляк Петро.</i> Зигмунд Красінський на Поділлі	78

200-ліття від дня народження Юзефа Ігнація Крашевського (1812-1887)

<i>Жулинський Микола.</i> Парадигма іншого у творах волинського циклу Ю. І. Крашевського	83
<i>Радишевський Ростислав.</i> Україна в історичних повістях Ю. І. Крашевського	95
<i>Чужа Тетяна.</i> Українські джерела у творчості Юзефа Ігнація Крашевського	101
<i>Kasperski Edward.</i> Kraszewski i Norwid: stosunek do historii, bariery dialogu, spór o powieść	108
<i>Астаф'єв Олександр.</i> Міфологема Пана Твардовського в однойменній повісті Юзефа Ігнація Крашевського	117
<i>Байдацька Світлана.</i> «Божевільна» Юзефа Ігнація Крашевського: жанрово-стильова модель твору	126

70-ліття смерті Януша Корчака (1878-1942)

<i>Łapot-Dzierwa Kinga.</i> Myśl pedagogiczna Janusza Korczaka	132
<i>Serkowska-Mąka Jadwiga.</i> Janusz Korczak a kwestia sieroctwa	137
<i>Бродницькі Маріуш.</i> Ідеї Януша Корчака: на шляху до практичного гуманізму	141
<i>Урсу Ганна.</i> Гуманістичний світогляд Януша Корчака («Як любити дітей»)	146
<i>Церковняк-Горобецька Оlesia.</i> Відображення духовного світу Януша Корчака у збірці «На самоті з Богом»	149

120-ліття від дня народження і 70-ліття смерті Бруно Шульца (1892-1942)

<i>Jarzębski Jerzy.</i> Bruno Schultz — geografia twórczości	151
<i>Sikorski Dariusz Konrad.</i> Poszukiwanie «narzędnej» struktury. Bruno Schultz jako pisarz filozofujący	158
<i>Сухомлинов Олексій.</i> Бруно Шульц «зачарований і звичайний» у творах Анджея Хцюка	167

<i>Меньок Віра</i> . Унікальний та універсальний випадок Бруно Шульца у контексті багатокультурного Дрогобича	173
<i>Sikorski Dariusz Konrad</i> . Bruno Schultz wobec malarstwa	179
<i>Меньок Віра</i> . Дискурс тексту-задоволення: екзотичні/деградовані птахи у Бруно Шульца та Юрія Андруховича	187
<i>Романишин Віра</i> . Часопростір міста у літературній діалогії Бруно Шульца	194
<i>Гузевата Натанія</i> . Чи складно перекладати Бруно Шульца українською?	202

90-ліття від дня народження і річниці смерті Віслави Шимборської (1923-2012)

<i>Felski Wiesław. Szczeliny</i> . Antropologia poetycka Wisławy Szymborskiej w ostatnich tomikach	206
<i>Żmudzka-Brodnicka Monika</i> . Dama i bokser. O Wisławie Szymborskiej i Andrzej Gołocie	212
<i>Радішевський Ростислав</i> . Інтелектуальні акценти поезії Віслави Шимборської	216
<i>РекаДарина</i> . Філософсько-світоглядні доміанти лірики Віслави Шимборської	221

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

<i>Айдачич Деян</i> . Стереотип росіянки в еротичній прозі Томаша Яструна	228
<i>Бай Олена</i> . Особливості часопростору поезії Данила Братковського	230
<i>Білявська Вікторія</i> . Парадигма шляхетського простору початку XIX ст. у «Мемуарах із життя» Єви Фелінської	233
<i>Брацка Марія</i> . Міф у літературі українсько-польського помежів'я: властивості та функції	238
<i>Варфоломєва Неля</i> . Історична драма «Рогнеда» у рукописній спадщині Томаша Августа Олізаровського	244
<i>Гончаренко Богдана</i> . Ідеї жіночої емансипації в українській та польській літературах другої половини XIX ст.	250
<i>Єршов Володимир</i> . Поетика садово-паркового мистецтва у контексті правобережної мемуаристики України доби романтизму	257
<i>Жорнокуй Уляна</i> . Централізація та візуалізація смерті (штрихи до творчості В. Шевчука та Я. Івашкевича)	262
<i>Зелінська Лідія</i> . Театральні традиції у київський період творчості Юзефа Коженевського	267
<i>Константиненко Ксенія</i> . Українські землі у текстах венеційських послів та нунційів у Польщі наприкінці XVI ст.	274
<i>Кравченко Леся</i> . Вітольд Гулевич — перекладач Р. М. Рільке	283
<i>Ланій Марія</i> . І.Франко про реалістичне та приватне модерне пейзажотворення українських та іншомовних письменників.	289
<i>Манько Руслана</i> . Метафізика смерті в поезії Збігнева Герберта	294
<i>Мацькович Марія</i> . Пам'ять та нарація у прозі Анджея Кузьмевича	300
<i>Нахлік Олеся</i> . Антитоталітарний потенціал української рецепції («Бесіди з катом» К. Мочарського та «Інший світ» Г. Герлінга-Грудзінського)	303
<i>Ориняк Оксана</i> . Релігійний вияв істини Ц. К. Норвіда у поемі «Promethidion»	309
<i>Перескоцька Уляна</i> . Філософія і гумор у літературно-критичних текстах Антонія Марцінковського	313
<i>Прокопенко Маргарита</i> . Національні стереотипи у творчості Яна Захар'ясевица	318
<i>Руденко Ірина</i> . Епістолярій Міхала Грабовського: нереалізовані творчі наміри	322
<i>Степовик Дмитро</i> . Олександр та Леонтій Тарасевичі: ілюстратори книг і польських стародруків у XVII ст.	326

<i>Стрілько Ганна</i> . Юзеф Третьак — критик і його біографія (вступні зауваги)	330
<i>Сухарева Світлана</i> . Феномен польськомовної літератури в давньому українському письменстві	335
<i>Ткачук Олена</i> . Польське коріння неоромантичних героїв Етель Ліліан Войнич і Джозефа Конрада	338
<i>Фрис Ірина</i> . Концепція кохання у міфологічній драмі: «Лісова пісня» Лесі Українки та «Малашка» Габрієлі Запольської	342
<i>Циганок Ольга</i> . Фрагмент епітафії Болеславу Хороброму в київській поезії «Парнас» (1719-1720)	347
<i>Циховська Еліна</i> . Кореляція «свій-чужий» у Л. Стаффа та М. Метерлінка	351
<i>Цьолик Наталя</i> . Історія та міф у творчості Міхала Чайковського	356
<i>Чепелик Олександра</i> . Сакральне і профанне у драматургії О. Олеся, Г. Гауптмана, М. Метерлінка та С. Виспянського	362
<i>Швець Аліна</i> . Романтична гавенда Юліуша Струтинського	368
<i>Швець Анна</i> . Драма «Здобуття Києва» Тимона Заборовського	373
<i>Яковенко Сергій</i> . Метафізична драма Чеслава Мілоша	377
<i>Ямборк Світлана</i> . Символічна колористика у творах Василя Стефаника та польських модерністів	382
<i>Ясній Ярина</i> . Питання генології у трилогії Станіслава Вінценза «На високій полонині»	386
<i>Janicka Anna</i> . «Sprawa Zapolskiej» — źródła, konteksty, propozycje interpretacyjne	391
<i>Kowalski Grzegorz</i> . «...bez żadnych omamień». O wizji i doświadczeniu świata w «Ojcu zadżumionych» w El-Arish Juliusza Słowackiego	399
<i>Ławski Jarosław</i> . Ukraina w liryce Augusta Antoniego Jakubowskiego	407
<i>Olech Barbara</i> . Mistyka przyrody — o wybranych wierszach Bronisławy Ostrowskiej	425
<i>Заяс Кишиутоф</i> . Про етнокультурний дискурс у літературі українсько-польського пограниччя XX ст. (Сухомлинов О. М. Етнокультурний дискурс у літературі польсько-українського пограниччя XX століття. Монографія. — Донецьк: «Ландон», 2012. — 430 с.)	432

МОВОЗНАВСТВО

<i>Брацкі Артур</i> . Сучасна мовна політика: польський досвід у слов'янському вимірі	436
<i>Karżarnowicz Jarosław</i> . Polskie antroponimy i toponimy a kontynuanty prastłowiańskiego rdzenia *grom-/*gram-/*grm- w językach słowiańskich	440
<i>Makurat Hanna</i> . Interferencje polszczyzny w gwarach kaszubskich zarejestrowane w systemie konsonantycznym	444
<i>Mojszejenko Ludmiła</i> . Somatyzmy w języku ukraińskim z komponentem nazywającym zjawiska przyrody	450
<i>Войцєва Олена</i> . Лінгвокультурологічний потенціал назв традицій і ритуалів польських моряків (на матеріалі сучасних мас-медій)	455
<i>Гузевата Наталія</i> . Концепти ідіостилю Леопольда Стаффа (на матеріалі ранніх збірок «Sny o potędze» та «Dzień duszy»)	461
<i>Могила Оксана</i> . Найдавніші українсько-польські лексико-семантичні паралелі	465
<i>Пацєвська Олена</i> . Терміни-фразеологізми як маркер зв'язності у польськомовному науковому дискурсі	469
<i>Совтис Наталя</i> . Художній текст як відображення мовної картини світу	476
<i>Трач Надія</i> . Розвиток української правничої термінології у Галичині (на прикладі лексикографії)	480
<i>Черняк Марія</i> . Мовний образ Коневих у польській фразеології	486
Про авторів	491

ULK 821.162.1-94 Є. Фелінська

*

Вікторія БІЛЯВЬКА

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПАРАДИГМА ШЛЯХЕТСЬКОГО ПРОСТОРУ ПОЧАТКУ XIX ст. У «МЕМУАРАХ ІЗ ЖИТТЯ» ЄВИ ФЕЛІНСЬКОЇ

На прикладі Мемуарів із життя» Є. Фелінської проаналізовано бінарну опозицію організації шляхетського простору українсько-польського пограниччя у контексті культурно-історичних змін епохи межі XVIII-XIX століть.

Ключові слова: Єва Фелінська, мемуари, українсько-польське пограниччя, шляхетський простір, топос.

On the example of E. Felinska's «Memoirs of life» the binary opposition of noble space of Ukrainian-Polish borderland was analyzed in the context of cultural and historical changes of epoch at the turn of the XVIII-XIX centuries.

Keywords: Ewa Felinska, memoirs, Ukrainian-Polish borderland, noble space, topos.

Na przykładzie «Pamiętników z życia» E. Felińskiej przeanalizowano opozycję binarną organizacji przestrzeni szlacheckiej pogranicza ukraińsko-polskiego w kontekście przemian kulturalno-historycznych epoki przełomu XVIII-XIX wieku.

Słowa kluczowe: Ewa Felińska, pamiętniki, pogranicze ukraińsko-polskie, przestrzeń szlachecka, topos.

Минуле, майбутнє й теперішнє як протилежності утворюють діалектичну єдність: минуле — теза, майбутнє — антитезис, сучасність — синтез минулого й майбутнього. Індивід, для стійкого існування в сьогоденні, не може не опиратися на досвід минулого: у ньому завжди є те, що необхідно сьогодні й може знадобитися у майбутньому. У цьому контексті дослідження мемуаристичної творчості стає актуальним, забезпечуючи релятивну стабільність людського буття. Оперування знаннями, отриманими емпірично, осмислені та перевірені попередніми поколіннями; твердження, які посіли відповідне місце в аксіологічній системі певної епохи, дозволяють зберегти відносну сталість та наступність у культурно-історичному поступі суспільства.

Вивчення часопросторового плану мемуаристичного тексту дозволяє говорити про впливи, яких зазнає автор у процесі становлення. Серед них: минулі події, представлені з ретроспективного погляду як такі, що відіграли провідну роль у формуванні особистості, тенденції, світоглядні ідеї, які піддаються осмисленню та перестворенню, оточення, що стає безпосереднім чинником розвитку майбутнього художника слова. У спогадах ці фактори акумулюються й викристалізуються в цілісну систему авторського світогляду з характерно вираженою аксіологічною складовою, котра дозволяє вийти на загальні концепції й тенденції розвитку епохи, яку презентує та інтерпретує мемуарист.

До проблем життя та творчості Є. Фелінської у контексті історичного, політичного та

культурного розвитку суспільства зверталася В. Сливовська [13]. Х. Мушинська-Гоффманова аналізує життєві перипетії родини Фелінських [12]. А. Прокопчук подав ґрунтовну біографічну розвідку з погляду її громадської діяльності [3]. А. Кучинський простежив умови її перебування в Сибіру [11]. П. Хмельовський акцентує увагу на літературній спадщині мемуаристки [8]. А. Зволян на прикладі спогадів волинянки розглядає поетику самотності [14]. О. Сухомлинов розробляв проблему функціонування польсько-українського пограниччя, репрезентовану у творах мемуаристки [5]. В. Єршов досліджував типологію рустикального та урбаністичного простору в мемуаристичній спадщині митців художнього слова Правобережжя ХУШ-XIX ст. [1], зокрема Є. Фелінської [2]. З. Цацковський обрав об'єктом вивчення функціонування елементів хронотопа в художньому вимірі інакшості, що характерно для спогадів мемуаристки [6].

«Мемуари із життя» Є. Фелінської, що хронологічно охоплюють межі від кінця XVIII ст. до 1822 р., хоча деякі екстраполяції сягають кінця XVII ст. у нижній границі або 1831 р. — у верхній, дозволяють піддати критичному аналізу суперечливі події в розвитку Східної Європи межі століть, що стали й пограниччям перехідної епохи. Цей період характеризується складною ситуацією, яка виникла після трьох поділів Речі Посполитої і, як наслідок, цілковитої втрати державності, наполеонівських воєн, серйозного втручання уряду Російської імперії в культурно-політичне життя суспільства, помітних трансформацій у духовній сфері, що призвело

до діаметрально протилежних поглядів у ставленні до надбання національної культури. Із позицій ретроспекції мемуаристка оцінює цей період як «найбільш нещасливу, дезорієнтовану епоху, в якій знищені прадавні форми світять лише руїнами та зіпсуттям, а нові ще не мають можливості утворитися, прийняти подобу певної гармонії та оформленості» [8, с. 106]. У сукупності із різним ступенем присутності у тексті цей період реінтерпретований у мемуарах Є. Фелінської «побаченим / почутим» через екзистенціальне сприйняття дитини.

Художній простір у мемуарах Є. Фелінської — досить значний, в адміністративному плані він охоплює східну частину Австрійської імперії та Царства Польського, Литовсько-Віленську, Мінську й Волинську губернії Російської імперії. Хоча з ракурсу історично-ментального бачення репрезентований у мемуарах простір має складнішу структуру, характерну для території пограниччя. Він представляє перший етап становлення психологічного простору Є. Фелінської, відтворюючи характерні риси, притаманні особливостям дитячої перцепції, що стали об'єктом дослідження цієї статті. Авторська позиція сформується та викристалізується в стійку систему світоглядних переконань у другому періоді життя мемуаристки, якому у просторовому вимірі відповідає Волинська губернія, а часовому — її юність та молоді роки заміжжя. Заключною стадією, етапом зрілості у розвитку психологічного простору Є. Фелінської стало переосмислення ментально-матеріальних чинників історичного буття під час заслання до Сибіру, що дало поштовх до розкриття нараторської свідомості та репрезентації її на сторінках спогадів.

Об'єктом спогадів мемуаристки постає локально окреслений шляхетський простір сіл Узноги та Голинки Случького повіту, історичних територій колишньої Литви, які на початку XIX ст. склали південь Мінської губернії.

Культурний та матеріальний простір українсько-польського пограниччя початку XIX ст., відтворений у мемуарах Є. Фелінської, становить складну структуру багатопланового, багаторівневого семантично-змістового наповнення. Я. Кольбушевський зазначав, що до того часу «ніколи в історії польської культури аксіологічна складова локальної провінційності не мала такого великого значення» [9, с. 62-63]. До рангу загальнонаціональних цінностей підносились, на перший погляд, периферійні явища, мотиви й локальні проблеми. Важко собі уяви-

ти такий чинник, який зміг би краще об'єднати національну культуру та ціле суспільство О. Сухомлинов стверджує, що закономірним на початку XIX ст. стало посилення відцентрових тенденцій, що призводило до парадоксальних явищ. Із метою збереження національної самобутності та ідентичності прослідковується процес самоізоляції польської меншості на українсько-польському пограниччі [5, с. 32]. Е. Конончук пояснює це тим, що на цих територіях суспільні групи перебували під постійною загрозою зникнення або припинення розвитку їхньої культури [10, с. 75]. На пограничних землях провідну роль відігравала польська шляхта культурне життя якої зосереджувалося у власних оселях, маєтках, дворах. Шляхетський двір на цих територіях ставав провідним осередком польськості, що проявлялася у збереженні типової організації матеріального простору, культурному та ментальному акумулюванні національних традицій.

У контексті структурної складності трактування та визначення характерних рис просторової парадигми українсько-польського пограниччя постає репрезентований образ села Узнога Случького повіту, у якому в дитячі роки у своїй тітці Аполлонії Пелікшів певний час мешкала Є. Фелінська. З позиції ретроспекції автор відтворює епоху дитинства як «спогад про втрачений рай, ворота до якого залишилися назавжди зачиненими» [8, с. 85-86], що дозволяє простежити усталені на той час враження про рустикальний простір як аркадійську ідилію та аліюзу Божого саду. Шляхетський двір постає центральною частиною організації хронотопа в мемуаристичному тексті Є. Фелінської й становить ключовий елемент у процесі авторського переосмислення. Він постає як осяяний, впорядкований та функціональний об'єкт. Усі інші концепти існують в уявних рамках меж двору. За спостереженням В. Ершова, двір поставав своєрідним духовним центром та географічним репером, становив «серцевину рустикального всесвіту правобережної шляхетської родини» [1, с. 184].

У межах обійстя, яке належало родині Пелікшів, Є. Фелінська відтворює низку елементів, серед яких житловий будинок, приміщення для господарських потреб, житниця, школа, тобто все, що становило сферу спільного буття дітей та дорослих. Репером, від якого відмірювалися умовні відстані у цій системі, слугував локус будинку, навколо якого оберталися інші складові сегменти впорядкованого маєтку. Одним із та-

ких просторових елементів була житниця, яка одночасно слугувала й літньою резиденцією тітчиному чоловікові Я. Пелікші. Є. Фелінська відтворює інтер'єр цього приміщення, акцентуючи увагу на функціональності та сконцентрованості його складових частин на власнику: «Було там чисто, замешане, як у кімнаті, ліжко добре застелене, над ним знаходились ікони. Перед ліжком стояв столик, накритий килимком, на якому лежали релігійні книги та окуляри» [8, с. 85-86]. Водночас відтворюється й вияв дитячої перцепції, що полягає у перебільшенні емоційного чинника: «Тут було дуже цікаво й таємниче» [8, с. 85-86]. Мемуаристка, відтворюючи власні дитячі враження через призму набутого досвіду, зауважує, що у ранні роки, доки судження людини про речі та явища не побудовані на емпіричному порівнянні, все здається іншим, більшим і складнішим, ніж є насправді. Маєток Пелікшів художньо відтворений, як один із типових одноповерхових будинків на Правобережжі, що характеризуються відчуттям міри, скромністю та функціональною логічністю. Є. Фелінська фрагментарно відтворює інтер'єр та екстер'єр будинку, акцентуючи увагу на тому, що відповідно до польських старошляхетських традицій всі складові частини були простими та виваженими.

В образі шляхетського двору мемуаристка реконструює й виокремлює елементи власне дитячого простору, пов'язані передусім із його дрімонічним сегментом. Височезна стара тополя, сприйнята в контексті фольклорно-казкових мотивів, яка в авторській пам'яті закарбувалася як «тополя срібнолиста», є центральною згадкою, навколо якої постають периферійні просторові об'єкти: куші малини, ліщини, таємні сховки в гушавині бузини, вузькі стежки поміж ожиною. Представлені елементи садиби знаходяться на одній площині, витворюючи лінійний горизонтальний простір. Поєднання просторових складових частини створює неповторний колорит дитячого світу українсько-польського пограниччя: «Дім моєї тітки <...> належав до останніх пам'яток старовини, в якій збереглися Давні старопольські звичаї без жодної домашньої іноземщини, без жодного до неї потягу» [8, с. 105]. Є. Фелінська, під час роботи над мемуарами з настановчої позиції матері шістьох дітей дидактично зазначає, що там «перший та останній раз у житті бачила, як поляки в кантушах танцювали мазурку» [8, с. 105].

Образ с. Голинки, який також належить до спогадів мемуаристки періоду дитинства, пе-

ребує в дихотомічній опозиції до с. Узноги і будується на принципі когнітивного дисонансу. У репрезентації цього рустикального простору Є. Фелінська поєднує два плани вираження: адміністративний — «належав до Случького повіту Мінської губернії» та географічний — «село знаходилось на самому пограниччі, що розділяло неродючі території, урізноманітнені хоча й не-обширними березовим гаєм, та велике Полісся, овiane переказами й легендами, яке простягається широким пасмом між Литвою та Волиною» [8, с. 209]. Маєток у цьому селі належав родичам Є. Фелінської — дядькові С. Вендорффу, родина якого, на відміну від родини Пелікшів, на той час вже почала поспішно засвоювати новомодні суспільні віяння, що проявлялися у досить активному іноземному запозиченні ідеї у сфері архітектури, освіти, впровадженні нових елементів садово-паркового мистецтва. Садиба Вендорффів, на відміну від лінійного зображення двору в с. Узнога, була складнішою будівлею, що виявлялося у вертикальному вибудовуванні просторових концептів. Є. Фелінська для конкретнішої локалізації маєтку вживає поняття «площина». Для відтворення простору обійстя характерною є дворівнева структура, першою складовою якої стали будинок та флігель, що знаходилися на значному підвищенні та розташовувалися на верхній площині, яка «була повністю вирівняна, висиплена жовтим піском і так чисто доглянута, що жодної травинки не було видно. По ній симетрично розташували досить високі ялини, обстрижені ножицями з чотирьох боків, які утворювали своєрідні піраміди з кульками на вершечку» [8, с. 124-125]. Другим складовим елементом рустикального простору маєтку стала нижня частина, яка знаходилася над річкою. Окрасою її був парк, облаштований за новомодними французькими тенденціями, які передбачають створення строгої симетрії в його плануванні, прямі лінії, дзеркальність відносно осевої композиції. Парку були властиві прямі широкі алеї, килимові квітники та різні декоративні прикраси, звичні для класицистичного парку кінця XVIII ст.

На початку доби романтизму парки на Правобережжі почали закладати дуже швидко. Парк над річкою становив типову візію мемуаристичної локалізації простору [1, с. 191]. Хоча він і не мав досить потужної мотивації й естетичного підкріплення для мемуаристичних рецепцій, що було характерно пізнішому періоду розвитку садово-паркового мистецтва доби романтизму. Волиняни, захоплюючись парко-

вим простором, сприймали його як екзотичну та модну, але актуальну тенденцію. У Є. Фелінської ж він не викликав подібних рефлексій, бо не вписувався в її особистісну аксіологічну систему і сприймався як новий, незрозумілий і певною мірою чужий, був протилежністю того, що становило основу її сприйняття навколишнього світу. У цій площині зіштовхнулися дві протилежні естетичні концепції: краса первозданності природи як творіння Господа й освоєна, перетворена людською діяльністю в ідеальне середовище існування територія. Парк українсько-польського пограниччя, на відміну від європейських, був досить скромним та семантично-лаконічним, у чому проявлялася специфіка засвоєння та осмислення естетики садового мистецтва на Правобережжі.

Рустикальний пейзаж південної частини Мінської губернії постає у формі бінарної опозиції, першим елементом якої є несконструйований або ж природний простір, репрезентований в образі шляхетського двору в с. Узнога. Другою частиною цієї парадигми є сконструйований або ж архітектурний рустикальний опис, представлений у системі зображення маєтку Вендорфів. Матеріальний та культурний простір цієї території, яка є складовою українсько-польського пограниччя, мемуаристка розуміє як обжитий, поступово освоєний, позначений авторським існуванням та пересуванням у ньому.

У репрезентації перехідного моменту цього краю провідну роль відігравали особистісні враження, які у поєднанні з часовими та позачасовими чинниками створили унікальну картину життя початку XIX ст. Аналізуючи значну частину елементів того часу в системі відношень «колись — зараз», автор відтворює ретроспективне тло життя польської шляхти початку XIX ст.

Є. Фелінська, представляючи простір с. Голинки з позиції минулого, влітає його у контекст сучасного культурно-історичного поступу. Мемуаристка робить акцент на феномені різкого пожвавлення світського життя в краї:

ЛІТЕРАТУРА

1. Ершов В. Польська література Волині доби романтизму генеалогія мемуаристичності / В. Ершов. — Житомир: Полісся, 2008. — 624 с.
2. Ершов В. Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму. Монографія / В. Ершов. — Житомир: Полісся, 2010. — 454 с.
3. Прокопчук А. Жёны земли Беларусь / А. Прокопчук. — Минск: УП «Издательский центр БГУ», 2003. — 254 с.

«кожна заможна родина давала принаймні два три бали на рік, а хрестини, а іменини, а весілля — це завжди привід для пишного гуляння, то як колись підстави для святкування повинні були бути дуже поважними» [8, с. 326]. Автор, осмислюючи культурний простір пограниччя, акцентує увагу на тому, що все це відбувалося в час, коли одні держави руйнувалися й розпадалися на частини, інші виникали і так само раптово зникали, що кожної миті змінювалось обличчя Європи. Засуджуючи бездіяльність земляків у настільки важливий для країни час Є. Фелінська констатує, що «навіть той гуркіт який потрясав усю Європу, не зміг заглушити голос скрипки, яка ночами вигравала кадрили та мазурки» [8, с. 327]. Намагаючись знайти пояснення явищу, яке було чужим для культурного простору цього краю, мемуаристка зазначає, що це не було покликком душі волинян, а радше формою наслідування модних французьких тенденцій, які з Франції через магнатські двори Варшави дісталися й до їх краю.

На початку XIX століття на землях українсько-польського пограниччя шляхетський простір зазнав низки трансформацій, пов'язаних з історично перехідною епохою у розвитку Європи межі XVIII - XIX століть. Поспішне засвоєння нових тенденцій або їх цілковите неприйняття позначилося на структурній організації матеріальної та ментальної сфери існування польської шляхти. Двір с. Узноги, за авторською інтерпретацією, повністю становив осередок польськості, без додавання іноземних запозичень, що проявилось у вибудовуванні просторових концептів у лінійній обмеженій замкнутій площині. У бінарній опозиції мемуаристка репрезентує складне дворівневе шляхетське обійстя с. Голинки, у якому відтворено численні перетворення, пов'язані з модними тенденціями, що простежувалися у рефлексіях Є. Фелінської в контексті як матеріального, так і духовного буття: традицій, архітектури та садово-паркового мистецтва.

4. Сухомлинов О. Польсько-українське культурне пограниччя у прозі Ярослава Івашкевича (Топіка і функціональність) / О. Сухомлинов. — Донецьк: Юго-Восток, 2008. — 212 с.

5. Сухомлинов О. Польсько-українське культурне пограниччя у прозі Ярослава Івашкевича (Топіка і функціональність). — Донецьк: Юго-Восток, 2008. — 212 с.

6. Cackowski Z. Osobliwości przestrzeni ludzkiego świata // Przestrzeń w nauce współczesnej /

Pod red. St. Symotiuka, G. Nowaka: W 3 t. — Lublin: Wydaw. UMCS, 1998. - X L - S. 31-44.

7. Chmielowski P. Autorki polskie wieku XIX: studium literacko-obyczajowe. Seria I. — Warszawa: Śnółka Nakładowa Warszawska, 1885. — 545 s.

8. Felińska E. Pamiętniki z życia. Seria I. — T/ I. — Wilno: Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1856. — 467 s.

9. Kolbuszewski J. Kresy. — Wrocław, 1995. — 260 s.

10. Konończuk E. Literackie świadectwa pamięci na pograniczu kultur (Erwin Kruk, Ernst Wiechert) // Topika pogranicza w literaturze polskiej i niemieckiej

/ Pod red. Z. Światłowskiego, St. Ulasza. — Rzeszów, 1998. — S. 74-93.

11. Kuczyński A. Syberyjskie szlaki. — Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1972. — 233 s.

12. Muszyńska-Hoffmannowa H. Płomień na śniegu. Opowieść o Ewie Felińskiej i jej dzieciach. — Warszawa: Pax, 1986. — 352 s.

13. Śliwowska W. Polskie drogi do emancypacji. — Warszawa: PWN, 1987. — 326 s.

14. Zwolan A. Poetyka samotności w polskiej literaturze syberyjskiej. — Warszawa: PWN, 1995. — 187 s.

Наукове видання

КИЇВСЬКІ ПОЛОНІСТИЧНІ СТУДІЇ

Том XXII

Відповідальні редактори Марія Брацка, Артур Брацкі, Альона Артюх

Коректура Інна Нібак, Юлія Боречко

Комп'ютерна верстка Володимир Жигун

У серії «Київські полоністичні студії» вийшли:

Том I. Адам Міцкевич і Україна. — Київ, 1999.

Том II. Юліуш Словацький і Україна. — Київ, 2000.

Том III. Ярослав Івашкевич і Україна. — Київ, 2001.

Том IV. Українсько-польські літературні контексти. — Київ, 2003.

Том V. Романтизм: між Україною та Польщею. — Київ, 2003.

Том VI. Українсько-польські літературні контексти доби бароко. — Київ, 2004.

Том VII. «Українська школа» в літературі та культурі українсько-польського пограниччя. — Київ, 2005.

Том VIII. Україна-Польща. Мовно-культурний діалог слов'янства. — Київ, 2006.

Том IX. Європейський вимір української полоністики. — Київ, 2007.

Том X. Gente Ruthenus - Nazione Polonus. Symbolae in Honorem Rostyslav Radyshevskyj. — Київ, 2008.

Том XI. Радишевський Р. Полоністичні і порівняльні студії. — Київ, 2009.

Том XII. Гнатюк В. Українсько-польська правобережна романтична література. Вибрані праці. — Київ, 2009.

Том XIII. Радишевський Р. Польські письменники — Нобелівські лауреати. — Київ, 2009.

Том XIV. Радишевський Р. Українсько-польське пограниччя: сарматизм, бароко, діалог культур. — Київ, 2009.

Том XV. Київські полоністичні студії. — Київ, 2009.

Том XVI. Київські полоністичні студії. — Київ, 2010.

Том XVII. Радишевський Р. Українська полоністика: проблеми, школи, силуетки. — Київ, 2010.

Том XVIII. Київські полоністичні студії. — Київ, 2011.

Том XIX. Київські полоністичні студії. — Київ, 2012.

Том XX. Уляш С. Література пограниччя - пограниччя літератури. — Київ, 2012.

Том XXI. Радишевський Р. Ю. І. Крашевський: діалоги з Україною. — Вінниця, 2012.